

Praktijkboek biedt concrete handvatten voor burgerschapsonderwijs

Patrick Sins

Patrick Sins is lector Vernieuwingsonderwijs bij Saxion Hogeschool en Thomas More hogeschool

In tegenstelling tot de ondoordringelijke rapporten over burgerschapsonderwijs, is het recent verschenen praktijkboek *Bèta en technologie in burgerschapsonderwijs: Visie en didactiek van Bèta Burgerschap* volgens lector Vernieuwingsonderwijs Patrick Sins een verademing.

Wat moeten leerlingen leren om een 'goede' burger te worden? En wat kun je als leraar hieraan bijdragen? Deze vragen gaan over burgerschapsonderwijs. Maar als je leest hoe beleidsmakers en onderzoekers burgerschapsonderwijs beschrijven, snap ik wel waarom dit geen aantrekkelijk onderwerp is in onderwijsdiscussies. Zo zouden leerlingen kennis moeten aanleren

over politieke en sociale vraagstukken, ze moeten leren kritisch denken, waarden als vrijheid, gelijkheid en solidariteit moeten worden gestimuleerd en het is belangrijk dat leerlingen een democratische houding ontwikkelen. Ga er maar aanstaan als leraar. Het is nogal wat.

Wikicurriculum

Curriculum.nu is mede in het leven geroepen om na te denken over de kerndoelen van burgerschapsonderwijs. Leraren mogen meebeslissen en doen hier bijvoorbeeld voorstellen over de onderwijsinhoud ('wat') van het burgerschapsonderwijs.

Op het eerste gezicht lijkt dit een veelbelovend initiatief, maar als je de conceptvoorstellen van de leraren en schoolleiders van het ontwikkelteam Burgerschap op de website leest, dan vliegen de "thema's", "grote opdrachten" en "bouwstenen" je om de oren. Op pagina 6 van het conceptvoorstel Burgerschap worden deze begrippen uitgelegd: "Grote opdrachten zijn de organiserende eenheden die de concretisering van de visie in onderwijsinhoud mogelijk maken. Voor burgerschap zijn zij uitgewerkt in de thema's democratie en diversiteit, die de inhoudelijke kern van burgerschapsonderwijs omschrijven. Deze thema's zijn aangevuld met grote maatschappelijke vraagstukken: globalisering, duurzaamheid en technologie. Deze vraagstukken staan in een wederkerige relatie tot de drie basiswaarden: zij bepalen mede de rollen die mensen als burger kunnen nemen."

Ik heb deze zinnen meerdere keren gelezen en nog geloof ik niet dat ik ze helemaal begrijp. De bekende onderwijspedagoog Gert Biesta gebruikte onlangs een geweldige metafoer die de spijker op zijn kop slaat: curriculum.nu als een "wikicurriculum". Hij bedoelt hiermee dat curriculum.nu een overdaad aan informatie bevat doordat iedereen een bijdrage kan doen zonder dat duidelijk is hoe die informatie wordt gewogen. Er is bovendien zoveel informatie dat het "moeilijk is om door de bomen het bos nog te zien." Erger nog, stelt Biesta, er ontbreekt een visie op wat "goed" burgerschapsonderwijs is.

Democratisch burgerschap. Beeld: René Berends

Naast het ontbreken van heldere doelen en een concrete onderwijsvisie, lijkt het me ondoenlijk te weten wat je als je als leraar in de les moet doen om invulling te geven aan burgerschapsonderwijs. Zo zou je aandacht moeten besteden aan onder meer: politieke geleerdheid, kritisch denken en analytische vaardigheden, democratische waarden, houdingen en gedragingen van leerlingen en actieve participatie in de maatschappij. Er wordt veel van je gevraagd, je moet het zelf zien uit te vogelen. En hoe pas je dit in hemelsnaam toe in je lessen? Is hier eigenlijk wel tijd voor?

Wat en hoe nu dan?

In tegenstelling tot de ondoorgroefde rapporten over burgerschapsonderwijs, is het recent verschenen praktijkboek *Bèta en technologie in burgerschapsonderwijs: Visie en didactiek van Bèta Burgerschap een verademing*. In het boek bieden Jory Tolkamp, Lida Klaver en Laurence Guérin niet alleen een heldere onderwijsvisie, maar geven ze bovendien handvatten om burgerschapsonderwijs in de praktijk te brengen.

Het boek is een belangrijke opbrengst van de intensieve samenwerking tussen het lectoraat Vernieuwingsonderwijs, het expertisecentrum voor onderwijs in Bèta & Technologie TechYourFuture, diverse bedrijven en onderwijsprofessionals van basis- en middelbare scholen.

De visie op burgerschapsonderwijs die de auteurs onderschrijven is gebaseerd op de deliberatieve democratie. Dat is een ingewikkeld woord voor een samenleving waarin burgers samen geïnformeerde beslissingen nemen. Voor het onderwijs betekent dit dat we leerlingen leren om samen oplossingen te bedenken voor maatschappelijke problemen. De problemen die in het boek worden beschreven gaan over bèta en technologie. Dit omdat in de huidige samenleving veel te doen is over technologische ontwikkelingen. Daarom gaan leerlingen aan de slag met vraagstukken als: als we in Nederland alle huizen willen verwarmen zonder gas, kunnen we dit beter oplossen door zonneboilers of door over te gaan op

Bèta en technologie in burgerschapsonderwijs maakt burgerschapsonderwijs toegankelijk en je kan er in de klas meteen mee aan de slag. Er worden vier instaprofielen beschreven zodat je zelf kan kiezen welke vorm het best aansluit op jou en jouw leerlingen. Zo kan je in het profiel 'Try-out' eerst ervaring opdoen met groepsgewijs probleem oplossen in je reguliere lessen. In de profielen 'Kort en bondig' en 'Let's go out!' werk je uiteindelijk toe naar 'Project' waarin je vakoverstijgend aan het werk gaat in thema- of projectweken. Het boek geeft niet alleen een heldere visie op burgerschapsonderwijs maar laat ook zien hoe leerlingen kunnen worden voorbereid op een toekomst waarin ze geïnformeerd kunnen meebepalen over maatschappelijk-technologische vraagstukken. In Bèta en technologie in burgerschapsonderwijs gebeurt dat door leerlingen te betrekken bij deze vraagstukken, door ze uit te dagen met elkaar na te denken over oplossingen op basis van kennis.

warmtepompen?, wat is een goede oplossing om fijnstof uit de lucht te halen?, wat is de beste manier om de plastic soep niet te laten groeien? en: hoe gaan we om met nanotechnologie?

Deze visie op burgerschapsonderwijs - het antwoord op de 'hoe' vraag - wordt concreet ingevuld via het didactisch model van groepsgewijs probleem oplossen. Dit houdt in dat leerlingen in groepjes aan leeractiviteiten werken waarin ze beslissingen nemen over bovengenoemde vraagstukken. Leerlingen leren hierbij kritisch nadenken en komen uiteindelijk samen tot een oplossing. Leerlingen doorlopen hierbij vier stappen. Eerst verkennen de leerlingen het vraagstuk door te onderzoeken wat ze al over het onderwerp weten en wat ze nog te weten moeten komen. Ze gaan ook na welke partijen betrokken zijn en wat hun belangen zijn. Zo leren leerlingen dat producenten van plastic bijvoorbeeld hele andere opvattingen hebben over het oplossen van de plastic soep dan milieuactivisten. Verder denken leerlingen na of lokale oplossingen, zoals het inzamelen van plastic flessen, ook bijdragen aan het mondiale probleem. Een concreet houvast die in het boek wordt beschreven is de netwerkkaart. De netwerkkaart helpt iedereen in de klas om de verschillende betrokken partijen en hun belangen op een groot vel of poster te visualiseren.

In de tweede stap wordt het vraagstuk geanalyseerd. Leerlingen verdiepen zich in een partij en gaan kennis verzamelen uit verschillende bronnen. Dan gaat het niet alleen om kennis uit boeken. Ook kunnen leerlingen experts bevragen of een bezoek aan een bedrijf of instelling organiseren. Het doel is dat leerlingen kennis opdoen die ze kunnen gebruiken voor hun oplossing. Verder wordt beschreven hoe je er als leraar voor zorgt dat leerlingen informatie met elkaar uitwisselen en hoe ze daarin samen afwegingen kunnen maken. Vervolgens werken leerlingen toe naar een beslissing die ze gezamenlijk nemen op basis van goede argumenten. In het boek beschrijven Tolkamp,

Klaver en Guérin hoe je leerlingen leert argumenteren zodat ze tot een "zo goed mogelijke oplossing komen". In de laatste en vierde stap presenteren de groepjes hun oplossingen aan elkaar. En er wordt gereflecteerd op hoe het proces van groepsgewijs probleem oplossen is vergaan.

Bèta en technologie in burgerschapsonderwijs maakt burgerschapsonderwijs toegankelijk en je kan er in de klas meteen mee aan de slag. Er worden vier instaprofielen beschreven zodat je zelf kan kiezen welke vorm het best aansluit op jou en jouw leerlingen. Zo kan je in het profiel 'Try-out' eerst ervaring opdoen met groepsgewijs probleem oplossen in je reguliere lessen. In de profielen 'Kort en bondig' en 'Let's go out!' werk je uiteindelijk toe naar 'Project' waarin je vakoverstijgend aan het werk gaat in thema- of projectweken. Het boek geeft niet alleen een heldere visie op burgerschapsonderwijs maar laat ook zien hoe leerlingen kunnen worden voorbereid op een toekomst waarin ze geïnformeerd kunnen meebepalen over maatschappelijk-technologische vraagstukken. In Bèta en technologie in burgerschapsonderwijs gebeurt dat door leerlingen te betrekken bij deze vraagstukken, door ze uit te dagen met elkaar na te denken over oplossingen op basis van kennis.

Geraadpleegde literatuur

- Biesta, G. (n.d.). *Een Wikicurriculum?* Geraadpleegd op 14 oktober 2019 <https://didactiefonline.nl/blog/gert-biesta/een-wikicurriculum>
- Curriculum.nu (n.d.). *Burgerschap*. Geraadpleegd op 14 oktober 2019 <https://www.curriculum.nu/voorstellen/burgerschap/>
- Guérin, L. J. F. (2018). *Group problem solving as citizenship education: Mainstream idea of participation revisited*. Deventer: Saxion Progressive Education University Press.
- Tolkamp, J., Guérin, L., & Klaver, L. (2019). *Bèta en technologie in Burgerschapsonderwijs: Visie en didactiek van Bèta Burgerschap*. Deventer: TechYourFuture.